

Басай Віктор Давидович –
доктор юридичних наук, професор

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ЗА КПК УКРАЇНИ ТА КПК РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Проаналізовано поняття процесуальних строків, закріплене положеннями нового КПК України. На підставі порівняльно-правового аналізу норм КПК України і КПК Російської Федерації здійснено класифікацію процесуальних строків за двома критеріями: часовим проявом і суб'єктами, які встановлюють їх тривалість.

Ключові слова: процесуальні строки; строки-періоди; строки-моменти; граничні строки.

Анализировано понятие процессуальных сроков, закрепленное положениями нового УПК Украины. На основании сравнительно-правового анализа норм УПК Украины и УПК Российской Федерации осуществлена классификация процессуальных сроков по двум критериям: проявлению во времени и субъектам, которые устанавливают их длительность.

Ключевые слова: процессуальные сроки; сроки-периоды; сроки-моменты; предельные сроки.

The article is dedicated to the concept of procedural terms, fixed by provisions of the new CPC of Ukraine. Based on comparative legal analysis of norms of CPC of Ukraine and CPC of Russian Federation, the classification of procedure terms divides on two criteria: time display and entities that establish their duration.

Keywords: procedural terms; terms-periods; terms-moments; deadline terms.

*П*роцесуальні строки виступають дієвим засобом, який сприяє забезпеченню швидкого досудового розслідування і судового розгляду кримінального провадження (за КПК РФ – кримінальної справи). Одночасно

вони слугують гарантією захисту конституційних прав і свобод учасників кримінального провадження як одного з основних завдань кримінального судочинства (ст. 2 КПК України і ст. 6 КПК РФ). Процесуальні строки закріплюються відносно всіх стадій кримінального провадження, визначаючи їх тривалість і порядок провадження у межах цих стадій процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень.

Дослідженню проблемних питань, пов'язаних із визначенням поняття та видів процесуальних строків, порядку їх обчислення, додержання та поновлення, присвячена значна увага вчених. Зокрема, вони розглядаються у працях В. А. Дуніна, С. О. Заїки, В. Т. Маляренка, О. Р. Михайленка, Г. Б. Петрової, М. С. Строговича, В. Т. Томіна, С. Б. Фоміна, Р. Х. Якупова та ін. Водночас, у зв'язку з прийняттям нового КПК України, вказані проблемні питання підлягають науковому аналізу з урахуванням закріплених у ньому положень і досвіду зарубіжних країн у правовому регулюванні процесуальних строків. Викладене зумовлює необхідність постановки як мети статті дослідження поняття і видів процесуальних строків за КПК України та КПК РФ.

Ст. 128–130 КПК РФ, присвячені врегулюванню процесуальних строків, визначають порядок їх обчислення, дотримання, продовження, а також підстави і порядок поновлення в разі пропуску з поважної причини. У ст. 113–117 КПК України процесуальні строки врегульовані більш вичерпно, оскільки у вказаних нормах закріплені також поняття процесуальних строків і порядок їх встановлення прокурором, слідчим суддею і судом. Відповідно до ч. 1 ст. 113 КПК України, процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії [1]. Хоча процесуальні строки у ч. 1 ст. 113 КПК України визначаються як проміжки часу, в основу нормативного визначення їх поняття покладена наукова класифікація за критерієм часового прояву на дві групи: строки-періоди і строки-моменти [2, с. 23–24]. Системний аналіз норм КПК РФ, присвячених врегулюванню строків провадження процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень, дає підстави для здійснення аналогічної класифікації процесуальних строків.

Строки-періоди встановлюють у випадках, якщо учасникам кримінального провадження надається свобода у виборі конкретного моменту прийняття процесуального рішення або вчинення процесуальної дії. Останні можуть бути прийняті або вчинені у будь-який момент кримінального провадження, відповідно до тактичних міркувань особи, яка здійснює кримінальне провадження, та обставин конкретного кримінального провадження. Строки-періоди визначають шляхом: 1) встановлення законом проміжку часу, у межах якого учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) прийняти процесуальне рішення або вчинити процесуальну дію. Наприклад, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 219 КПК України, досудове розслідування має бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особи про підозру у вчиненні злочину [1]. Згідно з ч. 1 ст. 162 КПК РФ, попереднє слідство у кримінальній справі повинно бути закінчене у строк, який не перевищує двох місяців з дня порушення кримінальної справи [3]; 2) визначення особою, яка здійснює кримінальне провадження, точної

календарної дати і часу. Наприклад, ч. 1 ст. 140 КПК України передбачає, що привід полягає в примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час [1]. Відповідно до змісту зі змісту ч. 7 ст. 113 КПК РФ, яка закріплює, що привід здійснюється органами дізнання на підставі постанови дізнавача, слідчого, а також судовими приставами із забезпечення встановленого порядку діяльності судів – на підставі постанови суду [3], можна зробити висновок про те, що його здійснення відбувається у строк, визначений у постанові (ухвалі); 3) визначення події, і настанням якої пов'язується прийняття процесуального рішення або вчинення процесуальної дії. Наприклад, ч. 1 ст. 128 КПК України передбачає, що особа, якій кримінальним провадженням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов [1]. Ч. 2 ст. 44 КПК РФ закріплює, що цивільний позов може бути пред'явлений після порушення кримінальної справи і до закінчення судового слідства під час розгляду такої кримінальної справи у суді першої інстанції [3].

Строки-моменти встановлюють у випадках, якщо для виконання завдань кримінального провадження необхідно максимально швидко прийняти процесуальне рішення, вчинити процесуальну дію або сукупність процесуальних дій із дотриманням визначеної законом послідовності їх здійснення. Строки-моменти визначають шляхом вказівки на необхідність здійснення процесуальної дії: 1) перед виконанням іншої процесуальної дії. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 227 КПК України, до початку слідчої (розшукової) дії законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їх право за дозволом ставити уточнюючі питання малолітній або неповнолітній особі [1]. Ч. 5 ст. 183 КПК РФ закріплює, що до початку виїмки слідчий пропонує видати предмети і документи, які підлягають вилученню, а у випадку відмови проводить виїмку примусово [3]; 2) одночасно з виконанням іншої процесуальної дії. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 174 КПК України, прокурор одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження скасовує арешт майна [1]. Ч. 1 ст. 209 КПК РФ закріплює, що призупинивши попереднє слідство, слідчий повідомляє про це потерпілого, його представника, цивільного позивача, цивільного відповідача або їх представників та одночасно роз'яснює їм порядок оскарження даного рішення [3]; 3) після вчинення іншої процесуальної дії чи після настання зазначеної в законі події. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 205 КПК України, ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення [1]. Згідно з ч. 4 ст. 192 КПК РФ, оголошення показань допитуваних осіб, які містяться у протоколах попередніх допитів, а також відтворення аудіо- та (або) відеозапису, кінозйомки цих показань допускаються лише після дачі показань вказаними особами або їх відмови від дачі показань на очній ставці [3].

Крім класифікації за критерієм часового прояву, ч. 1 ст. 113 КПК України поділяє процесуальні строки за суб'єктами, які встановлюють тривалість строків, на дві групи: 1) процесуальні строки, встановлені

законодавцем; 2) процесуальні строки, встановлені відповідно до закону прокурором, слідчим суддею або судом.

Відмінність зазначених видів процесуальних строків полягає в тому, що перша група розрахована на всі випадки виникнення однорідних правовідносин, а друга – на конкретні правовідносини. Водночас обидва види процесуальних строків мають однакове юридичне значення та є однаково обов'язковими для учасників кримінального провадження.

Норми ст. 128–130 КПК РФ прямо не передбачають можливості встановлення процесуальних строків особами, які здійснюють кримінальне провадження, і не визначають коло таких осіб. Проте, можливість їх встановлення органом дізнання, слідчим, прокурором, суддею і судом випливає з переліку норм КПК РФ. Установлення процесуальних строків особою, яка здійснює кримінальне провадження, відбувається у тих випадках, коли норми кримінального процесуального закону не містять прямих вказівок на строки прийняття процесуальних рішень, учинення процесуальних дій або закріплюють відповідні граничні строки. Наприклад, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України обов'язки, що становлять зміст особистого зобов'язання як запобіжного заходу, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців [1]. Відповідно до ч. 5 ст. 186 КПК РФ, провадження контролю і запису телефонних та інших переговорів може бути встановлене на строк до шести місяців та підлягає припиненню за постановою слідчого, якщо необхідність у цьому заході відпаде, але не пізніше закінчення попереднього розслідування у такій кримінальній справі [3]. Таким чином, кримінальний процесуальний закон установлює граничний строк як максимально допустиму тривалість процесуального строку. Установлення процесуального строку для прийняття процесуального рішення або вчинення процесуальної дії у межах строків, установлених кримінальним процесуальним законом, покладається на особу, яка здійснює кримінальне провадження.

Установлюючи процесуальні строки, особа, яка здійснює кримінальне провадження, має враховувати: 1) граничні строки вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень, закріплені кримінальним процесуальним законом; 2) обставини, установлені під час відповідного кримінального провадження; 3) достатність часу для вчинення учасником кримінального провадження відповідних процесуальних дій або прийняття ним процесуальних рішень; 4) відсутність перешкод реалізації права на захист. Процесуальні строки встановлюють процесуальними рішеннями особи, яка здійснює кримінальне провадження, та є обов'язковими за умови законності процесуального рішення, якими вони визначені. У теорії кримінального процесу види процесуальних рішень, якими визначаються процесуальні строки, обґрунтовано пов'язуються з порядком реалізації правових норм (у частині реалізації їх диспозицій або санкцій) [4, с. 27]. Так, при визначенні процесуального строку в порядку реалізації диспозиції правової норми, він установлюється в повістці, повідомленні, письмовому дорученні прокурора слідчому тощо. При визначенні процесуального строку в порядку реалізації санкції правової норми, він установлюється у постанові прокурора, ухвалі слідчого судді або суду (за

КПК України) та у постанові органу дізнання, слідчого, прокурора, судді або ухвалі суду (за КПК РФ).

Підсумовуючи викладене, потрібно зазначити, що як процесуальні строки виступають встановлені законом або особи, які здійснюють кримінальне провадження, проміжки часу, в межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії або утриматися від їх вчинення. Процесуальні строки є юридичними фактами, які тягнуть за собою певні правові наслідки: виникнення, зміну або припинення суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження. В окремих випадках як підстава для правових наслідків виступає обчислення процесуальних строків, у зв'язку з чим вони виступають не як самостійні юридичні факти, а як елементи фактичного складу. Одночасно процесуальні строки являють собою певні процесуальні гарантії як прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, так і своєчасного прийняття процесуальних рішень і вчинення процесуальних дій.

Відповідно до положень КПК України і КПК РФ, процесуальні строки можуть бути класифіковані за двома критеріями: 1) критерієм часового прояву (строки-періоди і строки-моменти); 2) за суб'єктами, які встановлюють тривалість процесуальних строків (строки, встановлені законодавцем, і строки, встановлені особами, які здійснюють кримінальне провадження). Указані види процесуальних строків мають однакове значення та є однаково обов'язковими для учасників кримінального провадження.

У подальшому досліджувана проблематика щодо поняття та видів процесуальних строків за КПК України і КПК РФ має знайти свій розвиток за такими напрямками: 1) наукове обґрунтування доцільності уточнення нормативного поняття процесуальних строків; 2) дослідження позиції практичних працівників з цього питання; 3) дослідження видів процесуальних строків за іншими класифікаційними критеріями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.
2. Томин В. Т. Процессуальные документы, сроки и судебные издержки в уголовном судопроизводстве / Томин В. Т., Якупов Р. Х., Дунин В. А. – Омск : Науч.-исслед. и ред.-изд. группа Омской высш. шк. милиции, 1973. – 50 с.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декаб. 2001 г. № 174-ФЗ (ред. от 11 февр. 2013 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=142051>.
4. Фомін С. Б. Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Сергій Борисович Фомін. – Х., 2002. – 207 с.

Гора Ірина Віталіївна –
доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості використання інституту спеціальних знань в доказуванні за кримінальним процесуальним законодавством України, показано напрями використання допомоги спеціаліста стороною обвинувачення та стороною захисту, особливості залучення експерта.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України; спеціаліст; експерт; консультативна діяльність спеціаліста; залучення експерта.

Рассмотрены особенности использования института специальных знаний в доказывании по уголовному процессуальному законодательству Украины, показаны направления использования помощи специалиста стороной обвинения и стороной защиты, особенности привлечения эксперта.

Ключевые слова: Уголовный процессуальный кодекс Украины; специалист; эксперт; консультативная деятельность специалиста; привлечение эксперта.

This article describes the features of special knowledge in proving the criminal procedural Ukrainian law; indicates the directions of professional assistance by the prosecution and the defense, peculiarity of the expert involvement.

Keywords: The Criminal Procedural Code of Ukraine; specialist; expert; expert advisory activities; expert involvement.

Єудова реформа в Україні призвела до суттєвого підвищення вимог судів з проведення експертиз. Це визначається динамікою кількісного зростання